

Analysis of Themes Affecting Sustainable Rural Tourism in Rural Areas of Isfahan Province

Ahmad Hajarjian *

Instructor, Geography and Rural Planning
Department, University of Isfahan, Isfahan,
Iran.

Abstract

Introduction

Tourism development is increasingly considered essential in promoting economic growth, reducing poverty, and promoting food security. From the sustainable development point of view, tourism is a reliable source in many countries that can have an increasing effect on growing income at the national and local level, as well as advancing social opportunities and transforming and expanding production while preserving the interests of future generations. In the sustainable livelihood approach, to solve this problem and increase the assets of the local people, the diversification of the economic activities of the villages is emphasized a lot. Because the more diverse the economy of the villages is, by creating more opportunities and taking advantage of the capabilities, the more villagers will have access to the standards of life.

With over 22,000 historical and natural buildings and monuments, 1,850 of which have been registered nationally and seven of them globally, Isfahan province is the focus of foreign and domestic tourists. There are over 600 historical monuments in Isfahan province, and more than half are in rural areas. On the other hand, in the past years, with the expansion of communication routes, as well as the increase in trips and the increase in the number of tourists in the rural areas of this province, it has witnessed the development of tourism. However, the question is whether this development is sustainable. Undoubtedly, there are obstacles and challenges facing

* Corresponding Author: a.hajarjian@ltr.ui.ac.ir

How to Cite: Kazemiyeh, Hajarjian, A. (2022). Analysis of Themes Affecting Sustainable Rural Tourism in Rural Areas of Isfahan Province. *Tourism Management Studies*, 17(59), 115- 151. doi: 10.22054/tms.2022.68582.2730

sustainable tourism on this path, and knowing these obstacles helps the growth and development of sustainable tourism. Therefore, the critical problem of the current research is to identify the obstacles and challenges facing sustainable tourism development in the studied region.

Materials and Methods

The research data has been obtained through semi-structured in-depth targeted interviews with 20 local managers, investors, and local residents with expertise. According to theoretical saturation with deep analysis and the adequacy of the codes acquired and also found, new concepts were used in the subsequent interviews with the help of independent coders. The primary research tool is the interview.

Discussion and Results

The data obtained from the interviews were analyzed by the thematic analysis method. The main themes were identified to analyze the obstacles and challenges of sustainable rural tourism. Based on the data's thematic analysis, 29 basic concepts have been identified that form the basis of the research model. These concepts were divided into seven categories, including policy, infrastructural, organizational, economic, social, environmental, and physical quality, as organizing themes of the research topic.

Conclusions

In this research, according to the themes extracted, the category of sustainable tourism development is a concept that can cover other categories and has an analysis aspect. The interviewees admitted that if policy obstacles are removed in sustainable tourism development, planning, projects, administrative activities, and so on., they will have successful results, and its positive effects will be manifested. People living in the village who use its resources and their life and ways of livelihood are based on the realities and entities of the place. Therefore, it is inevitable to consider all the effective aspects of sustainable tourism, especially management and marketing and the participation of local communities. Due to the phenomenon of sustainable tourism development, it is considered the primary factor and central core of the theme analysis model.

Another point that should be noted is that sustainable tourism development is a multi-stakeholder process that includes all stakeholders. All stakeholders should participate in identifying problems and resources of interest in developing and implementing related plans with strategies that bring social

and economic sustainability. With the development of sustainable tourism, one can see its consequences, such as "reducing the migration of local people to the city," "empowering local people," "reducing social harm," and "increasing the level of participation and sense of responsibility and cooperation among residents." "Improving the educational situation," "Improving the population structure," "Reducing the dependence of local people on credits and facilities and government assistance such as subsidies," "Upgrading the infrastructure of tourism and tourism industry," "Rural growth and development," "Improving livelihood local people," "Increasing the quality of products," "Improving economic well-being" and "Moving on the path of sustainable development."

Keywords: Tourism, Barriers and Challenges, Theme Analysis, Rural Areas.

تحلیل مضامین مؤثر بر گردشگری پایدار روستایی مناطق روستایی استان اصفهان

احمد حجاریان * مری، جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

چکیده

راهبردهای گذشته در زمینه توسعه نواحی، نتوانسته‌اند در حل مسائل و معضلات موجود در زمینه‌هایی چون فقر، اشتغال، بهداشت، امنیت غذایی، پایداری محیط‌زیست و نظایر این‌ها به گونه‌ای موفقیت‌آمیز عمل کنند. یکی از راهبردهایی که اخیراً در بیشتر کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته، توسعه گردشگری در نواحی محروم و دارای پتانسیل‌های لازم برای گسترش گردشگری است. در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل مضمون، چالش‌ها و موانع گردشگری پایدار روستایی استان اصفهان شناسایی شدند. اطلاعات بر اساس مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته و مطالعه منابع و اسناد جمع‌آوری شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد از میان ۱۸۲ کد باز ۲۹ مفهوم پایه‌ای شناسایی شد که در ۷ دسته مضامین سازمان‌دهنده قابل تقسیم‌بندی هستند. نتایج تحلیل‌ها حاکی از این است که باید در توسعه و ایجاد بسترهای لازم جهت تحقق گردشگری پایدار روستایی به ایجاد زیرساخت‌های لازم، ابعاد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست‌محیطی، همچنین سیاست‌گذاری‌های مناسب و عملیاتی توجه نمود و لزوم دستیابی به اهداف مدیریتی و سازمانی گردشگری پایدار، کمک گرفتن از خود مردم روستا و مشارکت دادن آن‌ها از تصمیم‌گیری تا اجرا بایستی قابل توجه قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: گردشگری، موانع و چالش‌ها، تحلیل مضمون، نواحی روستایی.

مقدمه

امروزه تردیدی وجود ندارد که توسعه روستایی به‌عنوان یکی از اولویت‌ها و البته چالش‌های مهم برنامه‌های کلان توسعه به‌ویژه در کشورهای غیر صنعتی دنیا، به چیزی فراتر از یک استراتژی ساده نیازمند است، چنانکه دستیابی به آن تنها در صورت برنامه‌ریزی دقیق نظام‌مند و از طریق عملکرد شایسته یک نظام کارآمد و کثرت‌گرا امکان‌پذیر خواهد بود (Gkartzios & Lowe, 2019; Ray, 2010). صاحب‌نظران توسعه درون‌زا و پایدار بر این اعتقاد هستند که توسعه را باید افراد و بالأخص بخش‌های ضعیف همان جامعه شکل بخشند؛ بنابراین هدف اصلی توسعه باید ایجاد الگوی مطلوب رشد همگانی برای تمامی اقشار جامعه به‌ویژه ایجاد درآمد برای گروه‌های محروم و ناتوان جامعه باشد. در فرایند توسعه، چگونگی دستیابی به عدالت اجتماعی در سکونتگاه‌های انسانی به‌ویژه سکونتگاه‌های روستایی از مسائل اصلی برنامه ریزان و سیاست‌گذاران بوده است (Cochrane, 1979; Chambers, Pacey, & Thrupp, 1989; Buttel, Larson, & Gillespie, 1990; Lowe, 2010).

امروزه روستاییان با مشکلاتی همچون بیکاری، بهره‌وری پایین کشاورزی، مهاجرت روزافزون به شهرها و حاشیه‌نشینی مواجه‌اند، (از کیا و غفاری، ۱۳۹۳: ۱۹). همچنین با تغییر و تحولات ایجادشده در مفهوم، توسعه روستایی بیشتر به فرایندی اطلاق می‌شود که اهداف نهایی آن شامل توانمندی سازی گروه‌های هدف، توسعه اشتغال، بهبود کیفیت زندگی، کاهش آسیب وارده به محیط‌زیست و درنهایت عدالت بین نسلی است و یکی از مهم‌ترین راهکارهای توسعه روستایی گردشگری پایدار روستایی به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه می‌باشد (Gkartzios & Scott, 2014; Lowe et al. 1995; Ray, 2006; Marini & Mooney, 2001). امروزه گردشگری به‌عنوان گذرگاه توسعه پایدار و یکی از عوامل پویا و اصلی رفاه فردی در جامعه تلقی می‌شود (عینالی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۶۰).

فعالیت‌های اقتصادی کلیدی در جهت توسعه روستایی شامل فعالیت‌های اولیه از قبیل کشاورزی و ماهیگیری می‌باشد (World Bank, 2008). در حالی که متخصصان، سعی در بهبود شرایط روستایی از طریق رویکردهایی دارند تا حاصلخیزی خاک را ارتقاء بخشند، اصلاحات ارضی را انجام دهند و تکنولوژی را ارتقاء دهند، اما این رویکردهای توسعه‌ای، کمتر منجر به توسعه روستایی شده‌اند و بایستی در جستجوی رویکردی جایگزین جهت

تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی... حجاریان | ۱۲۱

توسعه روستایی بود. یکی از این رویکردها، رویکرد گردشگری پایدار می باشد. این رویکرد می تواند به توسعه نواحی و مناطقی که میلیون ها نفر از روستاییان واقع در مکان هایی که مقصد گردشگری زندگی می کنند، بینجامد. توسعه صنعت گردشگری دارای مزایایی از جمله؛ افزایش اشتغال، بهینه سازی حمل و نقل، ایجاد و افزایش درآمد ساکنان و محافظت از میراث فرهنگی، پتانسیل جهانی واقعی برای ارتقاء و توسعه اقتصادی، سرازیر شدن سرمایه گذاری، اجرای پروژه های تسهیل برای اجرای پروژه های نوآورانه و کارآفرین، توسعه زیرساخت های اجتماعی مبارزه با بیکاری و فقر و به طور خلاصه گردشگری به ایجاد زندگی بهتر برای میلیون ها نفر کمک می کند (ونگ و همکاران، ۲۰۲۰: ۱).

امروزه صنعت گردشگری به یکی از بزرگ ترین صنایع خدماتی جهان از لحاظ درآمدزایی تبدیل شده است و بسیاری از سیاست گذاران و برنامه ریزان آن را رکن اصلی توسعه پایدار می دانند (میرکتولی و مصدق، ۱۳۸۹: ۱۳۶؛ صحنه و خداداد، ۱۳۹۳). توسعه گردشگری به طور فزاینده ای به عنوان یک ابزار مهم در ترویج رشد اقتصادی، کاهش فقر و پیشبرد امنیت غذایی مورد توجه قرار گرفته است. گردشگری از دیدگاه توسعه پایدار، منبعی قابل اتکا در بسیاری از کشورها است که می تواند تأثیر فزاینده ای بر افزایش درآمد در سطح ملی و محلی و نیز افزایش فرصت های اجتماعی و تحول و گسترش تولیدات با حفظ منافع آیندگان داشته باشد. در رویکرد معیشت پایدار، جهت حل این معضل و افزایش دارایی های مردم محلی، بر متنوع سازی فعالیت های اقتصادی روستاها بسیار تأکید می شود. چراکه هرچه اقتصاد روستاها متنوع تر باشد با ایجاد فرصت های بیشتر و بهره گیری از قابلیت ها، زمینه دسترسی بیشتر روستاییان به استانداردهای زندگی فراهم می گردد و در زمینه متنوع سازی اقتصاد روستایی تأکید اصلی بر فعالیت های خارج از مزرعه بوده و اهمیت آن به حدی است که از آن به عنوان عامل زنده نگه دارنده روستاها یاد می شود (Ellis, 2010:7).

گسترش گردشگری به عنوان مکملی مطمئن، در راستای گذران پایدار نمودن معیشت پایدار روستاییان است (افتخاری و قادری، ۱۳۸۱: ۵). در سه دهه اخیر، صنعت گردشگری نقش فزاینده ای در اقتصادهای محلی ایفا کرده است و بخشی از تغییر ساختار جهانی را رقم زده است. اگر در گذشته گردشگری توده وار متداول ترین شیوه سفر بود، امروز گردشگری در گروه های کوچک که به دنبال تجربه های جدید در زندگی هستند و هم زمان

به محیط‌زیست نیز توجه می‌کنند صورت می‌گیرد (Gherorghe et al., 2014:12). با توجه به این تغییر رویکرد، امروزه بسیاری توافق دارند که گردشگری پایدار می‌تواند کاتالیزور توسعه اجتماعی و اقتصادی و زیست‌محیطی مناطق روستایی باشد و از آن به‌عنوان ابزاری برای توسعه جامعه بهره‌مند شوند (Giampiccoli & Kalis, 2012:101).

همان‌طور که گفته شد توسعه گردشگری در کشورهای در حال توسعه در جهت توسعه پایدار وجود دارد؛ و گردشگری در این مناطق سبب افزایش اشتغال و تولید ناخالص داخلی^۱ می‌گردد (Mitchell, 2012; Mitchell & Ashley, 2010). گردشگری در مناطق مختلف دارای اثرات مستقیم از جمله: افزایش درآمد از طریق افزایش اشتغال و اثرات غیرمستقیم شامل: توسعه سایر فعالیت‌های اقتصادی و افزایش سرمایه‌گذاری در زمینه‌ی توسعه زیرساخت‌ها، افزایش صادرات که منبع عمده ارزآوری می‌باشد (Blake et al., 2008; Croes & Vanegas, 2008; Mitchell, 2012; Spenceley & Meyer, 2012; Smith, 2010). با این وجود چالش‌ها و موانعی که بر سر راه گردشگری پایدار در مناطق روستایی می‌باشد مانع از کارایی و اثربخشی آن در این مناطق می‌شود (Blake, 2008; Spenceley & Meyer, 2012).

استان اصفهان با بیش از ۲۲ هزار بنا و اثر تاریخی و طبیعی که یک هزار و ۸۵۰ مورد آن به ثبت ملی و هفت اثر آن به ثبت جهانی رسیده، کانون توجه گردشگران خارجی و داخلی است. در استان اصفهان بیش از ۶۰۰ اثر تاریخی وجود دارد که بیش از نیمی از آن‌ها در مناطق روستایی این استان قرار دارد. از سوی دیگر در سال‌های گذشته با گسترش راه‌های ارتباطی و همچنین افزایش سفرها و افزایش تعداد گردشگران در نواحی روستایی این استان، شاهد توسعه گردشگری بوده اما سؤال اینجاست که آیا این توسعه، در شمول ابعاد پایداری قرار می‌گیرد یا خیر؟ بدون در شک در این مسیر موانع و چالش‌های پیش روی گردشگری پایدار می‌باشد و شناخت این موانع به رشد و توسعه گردشگری پایدار کمک می‌نماید لذا مسئله اساسی تحقیق حاضر شناسایی موانع و چالش‌های پیش روی توسعه گردشگری پایدار در منطقه مورد مطالعه می‌باشد.

---

1 GDP

پیشینه پژوهش

رحیمیان و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله‌ای به بررسی عوامل بازدارنده توسعه طبیعت گردی در آبشار آب سفید الیگودرز پرداختند. طبق نتایج، عوامل بازدارنده توسعه طبیعت گردی در آبشار آب سفید الیگودرز به ترتیب عبارت بودند از: موانع فرهنگی و اجتماعی با میانگین (۰/۸۲۹)، معرفی ضعیف منطقه با میانگین کل فازی زدایی (۰/۸۱۱)، موانع سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی مالی با میانگین کل فازی زدایی (۰/۸۰۳)، موانع زیربنایی و زیرساختی با میانگین کل فازی زدایی (۰/۷۷۹)، موانع امنیتی با میانگین کل فازی زدایی (۰/۷۶۷) و مشکلات دسترسی و اطلاعاتی با میانگین کل فازی زدایی (۰/۶۴۸). از این رو پیشنهاد کلی این تحقیق، برنامه‌ریزی دقیق، جذب حمایت‌های مالی و تلاش سازمان‌های تصمیم‌گیرنده‌ی مدیریت طبیعت گردی شهرستان الیگودرز و استان لرستان برای رفع و کاهش موانع یادشده از طریق پیشنهادهای اجرایی ارائه‌شده در این پژوهش است.

احمدی و عباسی (۱۴۰۰) به واکاوی موانع اقتصادی توسعه گردشگری در نواحی روستایی با استفاده از نظریه بنیانی مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان زنجان پرداختند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که روستاهای هدف گردشگری استان زنجان در مقوله اقتصادی، با مشکلات اساسی مواجه‌اند. این مشکلات عبارت‌اند از: محدودیت فصول گردشگری، آسیب‌پذیری اقتصاد کشاورزی، ضعف توانمندی‌های فردی، فضای نامناسب اقتصادی، فقدان ریسک‌پذیری، فقدان شناخت بازار و ضعف دانش فنی کسب‌وکار.

قاسمی و همکاران (۱۳۹۶) به شناسایی مشکلات توسعه صنعت گردشگری استان ساحلی بوشهر و ارائه راهکارهای مناسب پرداختند. در نهایت ۸ عامل: موانع اقتصادی، موانع فرهنگی، موانع دولتی، موانع بهداشتی، موانع جغرافیایی، موانع تفریحی، موانع سیاسی و موانع رفاهی شناسایی و مورد بررسی قرار گرفتند.

عینالی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی نقش گردشگری روستایی در توسعه پایدار اجتماعات محلی (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری- استان زنجان)» نتایج نشان می‌دهد که توسعه گردشگری سبب تأثیرگذاری مثبت در شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و کالبدی و تأثیرگذاری منفی در شاخص زیست‌محیطی گردیده است. رضایی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان ارزیابی میزان پایداری گردشگری روستایی: مطالعه موردی دهستان هوره، استان چهارمحال و بختیاری نتایج نشان‌دهنده پایداری پایین ابعاد

زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی روستاها بود؛ و در این زمینه، کمترین میزان پایداری از دید پاسخ گویان به شاخص های آلودگی (با میانگین ۰/۲۰۵)، امنیت (با میانگین ۰/۳۰۵) و منابع سرزمین (با میانگین ۰/۳۱۶) مربوط می شد و بهترین وضعیت شاخص ها نیز مربوط به افزایش آگاهی (با میانگین ۰/۴۹۷)، جلوگیری از مهاجرت (با میانگین ۰/۴۱۵) و عدالت و رفاه اقتصادی (با میانگین ۰/۴۱۰) برآورد شد. بر این اساس، برنامه ریزی برای توسعه پایدار گردشگری از الزامات اساسی برای بهبود شرایط زیست و فعالیت در محدوده مورد مطالعه به شمار می رود.

ریاحی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به تحلیل و ارزیابی شاخص های پایداری گردشگری روستایی با استفاده از روش های تحلیل تصمیم گیری چند معیاره مطالعه موردی: روستاهای شهرستان طالقان با روش تحلیل تصمیم گیری چند معیار فازی-تاپسیس^۱ و تدوین پرسشنامه به تحلیل شاخص های پایداری گردشگری در نواحی مورد مطالعه می پردازند. نتایج حاکی است که شاخص میزان تقاضا برای گردشگری در منطقه و ایجاد موجبات سلامتی و ایمنی اجتماعی در منطقه و رشد سیاست های تسهیل کننده و تشویقی برای مقامات و مسئولان منطقه در راستای ارتقا و تشویق گردشگری از سوی نهادهای مرکزی و شاخص حمایت و پشتیبانی از فناوری های چون IT و ICT برای ارتقا و توسعه گردشگری و توسعه گردشگری و رشد میزان استفاده از منابع انرژی تجدید پذیر (بادی-خورشیدی و...) به جای منابع تجدید ناپذیر مانند سوخت های فسیلی و غیره حائز بیشترین وزن ها در وزن های حداقل، میانگین و حداکثر فازی شاخص شده است.

کرمی و کلانتری (۱۳۹۰) در مقاله ای به بررسی شناسایی مشکلات گردشگری روستایی استان چهارمحال و بختیاری با استفاده از تکنیک تئوری بنیانی پرداختند. نتایج حاصل از تحقیق حاضر نشان داد این استان با مشکلات زیرساختی، بازاریابی، بهداشت و سلامت، کم رنگ شدن جاذبه های فرهنگی، عدم درک صحیح از گردشگری، فقدان انگیزه در مسئولان محلی، تعصبات قومی- قبیله ای، فقدان برنامه ریزی، همچنین پژوهش و نظارت، مشکلات مربوط به منابع انسانی، مشکلات گردشگری و مقوله دولت و مشکلات مربوط به صنایع دستی همراه است.

1 FTOPSIS

تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی... حجاریان | ۱۲۵

برگلدن و همکاران (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان کاربرد علیت گرانش چند متغیره برای بررسی گردشگری و رشد ماداگاسکار به این نتیجه رسیده‌اند که توسعه گردشگری توانسته است در ماداگاسکار رشد اقتصادی ایجاد کند اما در مورد سایر ابعاد بررسی نشده است. آلام و پارامتی (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان تأثیر گردشگری بر نابرابری درآمد در اقتصادهای در حال توسعه: فرضیه منحنی کوزنتس، استفاده از روش داده‌های تابلویی در دوره ۱۹۹۱-۲۰۱۱ برای ۴۹ کشور در حال توسعه و توسعه یافته به این نتیجه رسیدند که توسعه صنعت گردشگری باعث افزایش رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه شده و فرضیه کوزنتس نیز تأیید گردید. اسنیشکا و همکاران (۲۰۱۴) در مقاله‌ای به تأثیر عوامل اقتصادی بر توسعه گردشگری روستایی: مورد لیتوانی پرداخته‌اند. نویسندگان با تجزیه و تحلیل ادبیات علمی تحقیق به این نتیجه گیری می‌رسند که گردشگری پایدار روستایی منجر به افزایش درآمد و اشتغال شده و به توسعه اجتماعی و اقتصادی کمک خواهد کرد. علاوه بر این، همچنین به حفظ و توسعه فرهنگ محلی در مناطق روستایی کمک می‌کند. گردشگری روستایی نه تنها فرصت‌های تجاری را برای ساکنان محلی ارائه می‌دهد، بلکه مناطق روستایی را نیز ترغیب به بازسازی می‌کند و توسعه اقتصادی و نیز افزایش کیفیت زندگی برای بازدیدکنندگان و جوامع روستایی را به همراه دارد.

پاول و سربیش (۲۰۱۷) در مقاله‌ای تحت عنوان تأثیر گردشگری مسئول در پایداری مقصد و کیفیت زندگی جامعه در مقصد گردشگری به بررسی تأثیر گردشگری در درک کیفیت زندگی جوامع در مقصد گردشگری و ایجاد گردشگری پایدار در مقصد می‌پردازند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که افزایش توجه به معیشت پایدار، مشارکت اجتماعی و آگاهی محیطی می‌تواند سهم قابل توجهی را در جهت مدیریت گردشگری پایدار داشته باشد. این در حالی است که گردشگری در مقصد می‌تواند تلاش‌های توسعه گردشگری پایدار را افزایش دهد و این به نوبه خود می‌تواند کیفیت زندگی جوامع و فضای رقابتی در مقصد گردشگری را بهبود یابد. باتلر (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان تقویت توانمندسازی جامعه و ایجاد ظرفیت از طریق گردشگری به مطالعه نقش گردشگری در ظرفیت‌سازی و توانمندسازی جوامع روستایی افریقا جنوبی از بعد اجتماعی می‌پردازد. بوتلر معتقد است در برنامه‌های توسعه گردشگری روستایی منافع اجتماعی بندرت مورد توجه قرار گرفته است.

اویسال و همکاران (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان کیفیت زندگی^۱ و پژوهش رفاه درزمینه‌ی گردشگری با توجه به گسترش اخیر تحقیقات در مورد کیفیت زندگی و رفاه در گردشگری، به توصیف شرایط ساکنان جوامع میزبان و گردشگران پرداخته‌اند. تحقیقات تجربی نشان می‌دهد که گردشگری در واقع می‌تواند کیفیت زندگی افراد مرتبط و درگیر در گردشگری و غیر مرتبط در گردشگری را به‌طور یکسان بهبود بخشد.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر با روش تحلیل مضمون انجام گرفته است. تحلیل مضمون، در واقع روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش همچنین، فرآیندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی، پردازش شده و تفصیلی تبدیل می‌کند (Braun & Clarke). در این روش داده‌های کیفی تقسیم‌بندی، طبقه‌بندی، تلخیص و بازسازی می‌گردند و یافتن الگوها و مفاهیم مهم را درون مجموعه، داده‌های کیفی تسهیل می‌نماید (کمالی، ۲۰۱۸:۴۵). در این روش، بر اساس یک‌رویه مشخص و در سه سطح مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی موجود در متن)، مضامین سازمان دهنده (مضامین به‌دست‌آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر (مضامین عالی دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به‌عنوان یک کل) را نظام‌مند می‌کند و نقش‌هایی از کل مضامین با توجه به رابطه اعم و اخص با یکدیگر در آن شبکه جایگذاری شده‌اند (Kamali, 2018:44; AttrideStirling, 2001:33).

واحد تحلیل، واحد مشاهده‌ای و شیوه نمونه‌گیری

داده‌های پژوهش از طریق مصاحبه‌های هدفمند عمیق نیمه ساختاریافته با ۲۰ تن از مدیران محلی، سرمایه‌گذاران، ساکنان محلی دارای تخصص به‌دست‌آمده است، با توجه به اشباع نظری با تحلیل عمیق و کفایت کدهای به‌دست‌آمده و همچنین پیدا نشدن مفاهیم جدید در مصاحبه‌های بعدی، با استفاده از کدگذاران مستقل استفاده گردید. در واقع ابزار اصلی پژوهش مصاحبه می‌باشد. با کدگذاری این مصاحبه‌ها، به تحلیل هر کدام و با نمونه‌گیری هدفمند و معرفی متخصص بعدی توسط هر مصاحبه‌شونده، به سراغ نمونه بعدی رفته و این

---

1 QOL

تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی... حجاریان | ۱۲۷

فرایند مبنای انتخاب متخصص بعدی بوده و همچنین با رسیدن به اهداف موردنظر، مصاحبه‌ها اتمام یافته است. واحد تحلیل پژوهش، ارائه الگوی موانع و چالش‌های گردشگری پایدار روستایی و واحد مشاهده‌ای، مصاحبه‌های انجام گرفته با متخصصان و مدیران مربوطه است. شیوه نمونه‌گیری را هدف یک تحقیق مشخص می‌کند و اگر هدف تعمیم یافته‌های پژوهش به جامعه‌ای بزرگ‌تر که نمونه از آن انتخاب شده باشد از روش‌های کمی و اگر هدف، فهم یک پدیده در میان جامعه‌ای باشد از روش‌های کیفی استفاده می‌شود و از آنجا که ما در این پژوهش به دنبال درک ویژگی‌های بستری و اصلی موانع و چالش‌های گردشگری پایدار روستایی هستیم، از روش کیفی و با نمونه‌گیری هدفمند از میان متخصصان در این حیطه نمونه‌گیری انجام شد.

جدول شماره (۱) ویژگی‌های مصاحبه‌شوندگان

مرد	زن	کارشناسی ارشد	دکتری	زمینه‌های تخصص
۱۳	۷	۸	۱۲	مدیریت جهانگردی، گردشگری، جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی؛ برنامه‌ریزی توریسم

روش تحلیل داده‌ها

برای تحلیل اطلاعات از روش تحلیل مضمون بروان و کلارک (۲۰۰۶) استفاده شده است و همه مصاحبه‌ها به صورت خط به خط تحلیل شد. می‌توان گفت که بروان و کلارک فرآیند تحلیل داده‌ها را دارای سه مرحله‌ی عمومی توصیف متن، تشریح و تفسیر متن و ادغام و یکپارچه کردن دوباره متن می‌دانند؛ بنابراین تحلیل اطلاعات این پژوهش طی سه مرحله: (۱) کدگذاری باز (شناسایی مباحث، ویژگی‌ها و زمینه‌ها) (۲) کدهای محوری (دسته‌بندی مضامین) و (۳) کدهای انتخابی یا مضامین فراگیر انجام گرفت.

در واقع کدگذاری باز جست‌وجو در میان اطلاعات حاصل از مصاحبه‌ها و به صورت خط به خط یا پاراگراف به پاراگراف، کدگذاری آن‌ها و باز گذاشتن آن‌ها برای مشاهده نتایج است و در مرحله کدگذاری محوری بر اساس مباحث اصلی پژوهش در دسته موضوعات بزرگ‌تر گروه‌بندی شده‌اند. در نهایت با کدگذاری انتخابی این موضوعات به یکدیگر وصل و روابط بین آن‌ها ارزیابی شده است.

ارزیابی کیفیت و اعتبار

برای ارزیابی کیفیت و اعتبار یافته‌های تحلیل مضمون راه‌های مختلفی مانند استفاده از کد گذاران مستقل، دریافت بازخورد از مصاحبه‌شوندگان و بکارگیری تطابق و همخوانی با ادبیات تحقیق و مطالعات معتبر در زمینه‌ی پژوهش وجود دارد (King, N. et al., 2018). در این پژوهش با روش استفاده از کد گذاران مستقل، تحلیل‌ها اعتبارسنجی شده و ساختار مضامین پیشنهادی و کد گذاری‌ها توسط چند نفر از افراد متخصص در مطالعات گردشگری با کد گذاری مجدد نمونه‌هایی از مصاحبه‌ها انجام شد. همچنین این کدها با کد گذاری محققین مورد مقایسه قرار گرفت و در نهایت برخی از آن‌ها مورد بازنگری قرار گرفتند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌های به دست آمده از مصاحبه‌ها با روش تحلیل مضمونی، تجزیه و تحلیل شده و با هدف تحلیل موانع و چالش‌های گردشگری پایدار روستایی، مضامین اصلی شناسایی شدند. در مجموع بر مبنای تحلیل مضمونی داده‌ها، ۲۹ مفهوم پایه‌ای شناسایی شد که اساس مدل پژوهش را تشکیل می‌دهند. این مفاهیم در هفت دسته شامل: سیاست گذاری، زیرساختی، سازمانی، اقتصادی، اجتماعی، کیفیت محیطی و کالبدی به عنوان مضامین سازمان دهنده موضوع پژوهش تقسیم‌بندی شدند.

مضمون ساختار سیاست گذاری با مفاهیم: وضع مقررات، فقدان هماهنگی نهادها، کاستی‌های برنامه‌ریزی، نبود حمایت‌های مالی، فقدان سرمایه گذاری لازم، نبود نظارت، ضعف مدیریت محلی

مضمون زیرساختی با مفاهیم: کمبود امکانات و خدمات گردشگری، کاستی‌های ساختار حمل و نقل

مضمون سازمانی با مفاهیم: تبلیغات، کاستی‌های پژوهشی
مضمون اقتصادی با مفاهیم: فصلی بودن، عدم وجود مهارت‌های فردی، ریسک پذیر نبودن، فضای اقتصادی کسب و کار، کاستی‌های دانش فنی فضای کسب و کار، نداشتن شناخت از بازار

مضمون اجتماعی با مفاهیم: آگاهی، آسیب به جامعه میزبان، تحول در فرهنگ روستایی، عدم همخوانی فرهنگی، مشارکت، امنیت

تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی... حجاریان | ۱۲۹

مضمون کیفیت محیطی با مفاهیم: مناسب نبودن بهداشت محیط، عدم رفتار مسئولانه زیست محیطی، ارزش درک نشده، وفاداری به مقصد، تخریب محیط زیست

مضمون کالبدی با مفاهیم: تخریب بافت روستا، مسائل محیطی

در مرحله اول با کد گذاری باز مصاحبه‌های انجام شده، ۱۸۲ کد باز به دست آمد که به علت تعداد زیاد آن‌ها ترجیح داده شد فقط مفاهیم پایه‌ای و مضامین سازمان دهنده در پژوهش نشان داده شود و نمونه‌ای از نقل قول‌های متخصصان برای هر مضمون آورده شود. بیشترین سهم کدها را مضمون اجتماعی، با ۳۶ کد داشته که نشان دهنده تأکید بیشتر متخصصان بر این مضمون است. جهت مستندسازی مفاهیم و مضامین کشف شده از نقل قول‌های کارشناسان و متخصصان سازمان میراث، اساتید دانشگاه و ذینفعان محلی استفاده شده و انجام مصاحبه‌ها و طراحی سؤالات باز با توجه به ادبیات نظری موجود و مطالعات در زمینه گردشگری روستایی، مدیران، همچنین تجربه پژوهش‌گران و مطالعات قبلی صورت گرفته است.

جدول ۲: مفاهیم پایه‌ای، مضامین سازمان دهنده و مضمون فراگیر پژوهش

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مفاهیم پایه‌ای	تعداد کدهای باز
موانع و چالش‌های گردشگری پایدار روستایی	سیاست گذاری	وضع مقررات، فقدان هماهنگی نهادها، عدم برنامه‌ریزی، نبود حمایت‌های مالی، فقدان سرمایه‌گذاری لازم، نبود نظارت، ضعف مدیریت محلی	۳۴
	زیرساخت	کمبود امکانات و خدمات گردشگری، کاستی‌های ساختار حمل و نقل	۲۴
	سازمانی	تبلیغات، کاستی‌های پژوهشی	۱۶
	اقتصادی	فصلی بودن، عدم وجود مهارت‌های فردی، ریسک‌پذیر نبودن، فضای اقتصادی کسب و کار، کاستی‌های دانش فنی فضای کسب و کار، نداشتن شناخت از بازار	۳۳
	اجتماعی	آگاهی، آسیب به جامعه میزبان، تحول در فرهنگ روستایی، عدم همخوانی فرهنگی، مشارکت، امنیت	۳۶
	کیفیت محیط	مناسب نبودن بهداشت محیط، عدم رفتار مسئولانه زیست محیطی، ارزش درک نشده، وفاداری به مقصد، تخریب محیط زیست	۲۱
	کالبدی	تخریب بافت روستا، مسائل محیطی	۱۸

منبع مطالعات نگارنده

۱- مقوله سیاست گذاری

مفهوم واژه سیاست گذاری بیشتر متوجه دولت است و قوانینی که برای بخش های مختلف به تصویب می رسد را شامل می شود. در این تحقیق مقوله سیاست گذاری شامل شاخص های (ضعف قانون گذاری، عدم هماهنگی دستگاه های اجرائی، ضعف برنامه ریزی، عدم حمایت های مالی، عدم سرمایه گذاری، نارسایی مدیریت محلی، عدم نظارت) می گردد.

چالش ضعف قانون گذاری

چالش ضعف قانون گذاری شامل مفاهیم (بوروکراسی طاقت فرسای اداری جهت گرفتن مجوز مراکز تفریحی، قوانین سخت صدور مجوزهای مراکز بوم گردی، مطلوب نبودن روند توسعه روستای گردشگری، نبود جایگاه قانونی گردشگری روستایی، عدم توجه به نقش سازنده گردشگری روستایی، نبود توجه دولت به روستاهای هدف گردشگری، کم اهمیت بودن جایگاه گردشگری روستایی، در اولویت نبودن توسعه گردشگری روستایی) می گردد. نتایج حاصل از مصاحبه با جامعه تحقیق نشان می دهد که اگرچه سیاست هایی برای پرداختن به موضوع توسعه گردشگری روستایی تدوین شده است، اما فقدان یک دستورالعمل سیاست گذاری منسجم برای رویکردی هماهنگ وجود ندارد.

یکی از کارشناسان در زمینه سیاست گذاری به این نکته اشاره می کند: بوروکراسی اداری جهت گرفتن مجوزها از قبیل پروانه کسب و یا گواهی بهداشت بایستی تسهیل شود. مشکل اصلی که در برنامه ها و طرح های ملی و منطقه ای وجود دارد جایگاه قانونی گردشگری روستایی بسیار ضعیف و نارساست و فقدان سیاست های راهبردی و ساختاری در آنها برای راهبری برنامه ها و طرح های توسعه گردشگری در سطح محلی وجود ندارد.

چالش عدم هماهنگی دستگاه های اجرائی

چالش عدم هماهنگی دستگاه های اجرائی شامل مفاهیم (مواضع متفاوت سازمان های دخیل صنعت، گردشگری، دیده گاه های متضاد سازمان های دخیل صنعت گردشگری، نبود همکاری سازمان های دخیل در حوزه گردشگری، وجود سازمان های موازی در صنعت گردشگری، اولویت دهی هر سازمان در جهت رسیدن به منافع خود، ناهماهنگی بین ادارات مرتبط با گردشگری با مدیریت محلی) می گردد. هرچند با توجه به شرایط هر منطقه، موانع توسعه صنعت گردشگری متفاوت است بر اساس تحقیقاتی که انجام شده مصاحبه شوندگان

تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی... حجاریان | ۱۳۱

اظهار داشتند نبود یک سازمان یا وزارتخانه مشخص به عنوان متولی صنعت گردشگری که در نتیجه وجود سازمان‌های موازی، باعث ناهماهنگی، عدم انسجام در تصمیمات سازمان‌های دخیل، در جهت رسیدن به منافع شخصی خود و تداخل وظایف فراوان می‌گردد. از طرفی وجود چند سازمان مختلف و عدم تدوین و اجرای یک برنامه جامع و یکپارچه برای توسعه گردشگری، این صنعت را با مشکلات زیادی روبرو می‌سازد. چنانچه هماهنگی دستگاه‌ها افزایش یابد، به راحتی می‌توان موانع توسعه گردشگری را کنار زده و با همدلی برای توسعه منطقه گام‌های استوار و محکمی برداشت.

چالش ضعف برنامه‌ریزی

چالش ضعف برنامه‌ریزی شامل مفاهیم (وجود حاکمیت نگاه قوم‌نگار و کوتاه نگر در برنامه‌ریزی‌ها، در نظر نگرفتن منافع مردم محلی، آشکار نبودن مسیر توسعه صنعت گردشگری روستایی، عدم رویکرد مشخص و برنامه‌ریزی اصولی گردشگری، نداشتن برنامه‌ی کوتاه و میان‌مدت در گردشگری روستایی، نبود جایگاه گردشگری در برنامه‌های توسعه، نبود طرح جامع گردشگری روستایی، نبود استراتژی بلندمدت در صنعت گردشگری) می‌گردد.

چالش کمبود حمایت‌های مالی

چالش کمبود حمایت‌های مالی شامل مفاهیم (عدم حمایت از توسعه فعالیت‌های گردشگری، اختصاص نیافتن بودجه به دهیاران روستاهای هدف، تخصیص نیافتن اعتبارات و تأمین منابع، نبود حمایت‌های مالی، کمبود بودجه برای ادامه پروژه‌های گردشگری، نبود تسهیلات جهت ایجاد مراکز تفریحی-خدماتی، عدم حمایت از صنایع دستی منطقه، عدم برنامه‌ریزی برای توسعه صنایع دستی) می‌گردد.

چالش کمبود سرمایه‌گذاری

چالش عدم سرمایه‌گذاری شامل مفاهیم (نبود سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، عدم حمایت بخش دولتی از سرمایه‌گذاری‌ها، نبود امنیت جهت سرمایه‌گذاری در توسعه گردشگری، نبود اطمینان بخش خصوصی از بازگشت سرمایه، عدم اطمینان مسئولین به اثرات مثبت گردشگری، نبود زمینه‌های معرفی سرمایه‌گذاری جدید، عدم اطلاع‌رسانی به سرمایه‌گذاران

درباره قوانین، عدم زمینه‌سازی برای سرمایه‌گذاری گروهی، عدم معرفی سرمایه‌گذاران به نهادهای ذی‌صلاح، عدم آگاه‌سازی روستاییان از زمینه‌های سرمایه‌گذاری، عدم تأمین امنیت دارایی‌های سرمایه‌گذاران) می‌گردد.

بنا بر اظهار یکی از مصاحبه‌شوندگان پروژه‌ها و طرح‌ها و برنامه‌های دولتی اجرا شده در عرصه گردشگری، علی‌رغم هزینه و اعتبارات صرف شده تاکنون نتوانسته آن‌طور که باید و شاید در توسعه این مقوله ایفای نقش کند و زندگی و معیشت مردم را بهبود بخشد. از جمله عواملی که باعث وقوع این امر شده است مدیران نمی‌توانند با توجه به عدم سرمایه‌گذاری و منابع مالی مناسب، ظرفیت موجود را به‌طور کامل بکار گیرند.

چالش نارسایی مدیریت محلی

چالش نارسایی مدیریت محلی شامل مفاهیم (نارسایی مدیریت محلی، عدم پیگیری امور روستا در ادارات، عدم استفاده از نظرات مشاوره‌ای مردم محلی، عدم اعتمادسازی در بین مردم روستا، عدم نظرخواهی از خبرگان محلی، عدم همکاری میان دهیاران و شوراهای با مسئولین، عدم شناخت جایگاه دهیار، عدم اعتماد مردم محلی به دهیار، میزان کم جذب مشارکت ساکنین، عدم پیگیری مناسب خواسته‌های محلی توسط مسئولین، عدم توجه و پیگیری ثبت صنایع دستی به‌عنوان یک برند، عدم اطلاع مسئولین از نوع جاذبه‌ها و وضعیت روستا، در نظر نگرفتن منافع عمومی، سعی در کسب منافع شخصی) می‌گردد.

چالش عدم نظارت

چالش عدم نظارت شامل مفاهیم (عدم اجرای طرح‌ها متناسب با ویژگی‌های هر منطقه، عدم نظارت بر نحوه عملکرد کارشناسان، عدم نظارت بر طرح‌های اجرایی، عدم تأمین خسارت دهیاری از سازمان‌های خدمات‌دهنده، توقف طرح‌های اجرایی، کارشناسی نبودن طرح‌ها، رها کردن طرح‌های اجرایی) می‌گردد. توسعه گردشگری روستایی لازمه مدیریت جامع و نظارت کامل سازمان‌های دخیل در امر گردشگری است. مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند مدیران و مسئولان آشنایی با جاذبه‌ها و پتانسیل‌های گردشگری در روستاها را ندارند، این ناآشنایی گاهی اوقات باعث می‌شود طرح‌هایی در روستاها ایجاد شود که متناسب با ظرفیت‌های این منطقه یا روستاها نیست در نتیجه بعد از گذر زمان ایراد کار مشخص می‌شود،

تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی... حجاریان | ۱۳۳

همچنین با ایجاد طرح‌های نیمه‌کاره و رها کردن آن در وسط روستا سالیان سال باقی می‌ماند و با دیگر برنامه‌های توسعه روستایی تداخل پیدا می‌کند.

۲- مقوله زیرساخت

مقوله زیرساخت شامل شاخص‌های (چالش ضعف امکانات-خدمات، ساختار حمل‌ونقل) می‌گردد.

چالش ضعف امکانات-خدمات

چالش ضعف امکانات شامل مفاهیم (نبود تورها و آژانس‌های مسافرتی، نبود سیستم جمع‌آوری زباله‌ها، عدم دسترسی به خدمات خودرویی از قبیل تعمیرگاه، پنچری و ...، عدم دسترسی به پارکینگ امن، نبود مراکز اسکان و اقامتی شبانه، نبود مراکز اقامتی استیجاری در روستا، نبود روشنایی در منطقه گردشگری، نبود سرویس بهداشتی مناسب در منطقه گردشگری، عدم دسترسی به آب آشامیدنی لوله‌کشی شده، نبود مراکز خدماتی (فروشگاه-رستوران)، نبود مراکز تفریحی (آلاچیق- مکان‌های جهت اقامت موقت)، نبود مکان‌های جهت پخت‌وپز غذاهای محلی، نبود مکان‌های جهت برگزاری جشنواره‌ها و بازی‌های محلی، نبود بازارچه‌های فروش محصولات تولیدی و صنایع‌دستی محلی، عدم بسته‌بندی مناسب محصولات باغی جهت فروش، نبود نهادهای امنیتی و انتظامی در منطقه، عدم پوشش شبکه مخابراتی در روستا، نبود شبکه‌های امداد جاده‌ای، عدم دسترسی به اینترنت، نبود حصارکشی-دیوار و نظایر این‌ها در کانون گردشگری) می‌گردد.

چالش ضعف ساختار زیر بنایی و حمل‌ونقل

چالش ضعف ساختار حمل‌ونقل شامل مفاهیم (آسفالته نبودن معابر روستاها، اجرای ناتمام و عدم تکمیل طرح هادی، سنگ چینی نامناسب در راهروها، پایین بودن کیفیت راه‌های ارتباطی بین روستایی، مطلوب نبودن معابر و راه‌های درون روستا، وضعیت نامناسب حمل‌ونقل عمومی روستا، مطلوب نبودن راه دسترسی به محل جاذبه‌ها، نبود تابلوهای راهنما در طول مسیر، وجود تصادفات جاده‌ای، نبود امنیت راه‌های روستایی، نامنظم بودن زمان حرکت وسایل نقلیه، نامطمئن بودن دسترسی به وسایل نقلیه عمومی، نبود سیستم تاکسی تلفنی) می‌گردد.

یکی از اساتید دانشگاه در این زمینه اظهار داشتند که: اهمیت امور زیر بنایی مانند راه سازی، آبرسانی، شبکه مخابراتی، بهسازی، احداث مدارس و... در توسعه گردشگری روستایی به خاطر ایجاد بسترهای مناسب جهت ارتقای شاخص توسعه انسانی، توسعه فعالیت های کشاورزی، بالا بردن توان تولید و به دنبال آن افزایش اشتغال روستاهاست. برخورداری از این امکانات حق هر انسانی است و نمی توان تأثیر آن را در ارتقای سطح زندگی جوامع محلی نادیده گرفت. لذا اجرای توسعه گردشگری در گرو امکانات و امور زیر بنایی و ساختاری و حمل و نقل می باشد.

۳- مقوله سازمانی

مقوله سازمانی شامل شاخص های (چالش ضعف شبکه اطلاع رسانی و ضعف ساختار پژوهش) می گردد.

چالش ضعف شبکه اطلاع رسانی

چالش شبکه اطلاع رسانی شامل مفاهیم (عدم دعوت از رسانه های عمومی برای معرفی جاذبه ها، عدم استفاده از انواع ابزارهای تبلیغاتی، نبود وجود تابلوها و علائم راهنمایی به طرف روستا، نبود تابلوهای تبلیغاتی از جاذبه های روستا، عدم تبلیغات رسانه ای، عدم تهیه بروشور و کتابچه از روستا، عدم وجود انواع تابلوهای راهنما، معرفی نکردن سوغات محلی منطقه، نبود کانال معرفی روستا در شبکه مجازی، عدم دسترسی به شبکه اینترنت، نبود سایت معرفی روستا، دعوت نکردن از هنرمندان محلی) می باشد.

چالش ضعف پژوهش

چالش ضعف ساختار پژوهش شامل مفاهیم (نبود کارگاه های دانش افزایی، نبود طرح توسعه میان مدت برای روستا، عدم همکاری پژوهشگران و محققان، نبود بودجه تحقیقات در ارتباط با حوزه گردشگری روستایی، نبود تحقیقات در ارتباط با فرهنگ جامعه میزبان، خلأ تحقیق در رابطه با شرایط جغرافیای روستاهای گردشگری، نبود پژوهش در جهت شناخت ابعاد و ساختار جامعه میزبان، نبود پژوهش در رابطه با روند توسعه روستاهای هدف، نبود برنامه و طرح های بلندمدت، عدم انگیزه مسئولین به پیگیری زمینه های پژوهشی گردشگری، عدم

تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی... حجاریان | ۱۳۵

پیگیری امور پژوهشی در رابطه با روستا از نهادهای ذی نفع، عدم علاقه مندی پژوهشگران به پژوهش در زمینه های گردشگری روستایی) می باشد.

۴- مقوله اقتصادی

مقوله اقتصادی شامل شاخص های (چالش شکل گیری کسب و کار، چالش فصلی بودن و ...) می گردد.

چالش محدودیت فصول گردشگری

چالش محدودیت فصول گردشگری شامل مفاهیم (مدت اقامت کوتاه گردشگر، دوره ای بودن ورود گردشگران به روستا، وجود سرما و یخبندان در بخش عمده ای از سال، تعداد کم گردشگران ورودی به روستا، شلوغی محیط روستا و باغات در فصول خاصی از سال، عدم برنامه ریزی برای مراجعه گردشگران در فصول سرد، مقارن بودن فصل گردشگری با فعالیت های کشاورزی، نیمه وقت بودن فعالیت های گردشگری) می گردد.

چالش ضعف توانمندی های فردی

چالش ضعف توانمندی های فردی شامل مفاهیم (نداشتن ایده ی کارآفرینی، نبود آمادگی جهت همکاری با مردم روستا، نبود آمادگی جهت انتقال تجارب شخصی، نبود آمادگی جهت پذیرش دیدگاه های مروجان، عدم تمایل جهت شرکت در کلاس های کارآفرینی، عدم علاقه مندی جهت ایجاد کار جدید، عدم آشنایی با کامپیوتر و اینترنت، عدم تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی روستا، نبود ذهنیت کارآفرینی در بین مردم اهالی، عدم انجام فعالیت های اقتصادی در نوجوانی و جوانی، فعالیت اندک دهیاری و شورای اسلامی جهت ایجاد بستر کارآفرینی، عدم علاقه مندی جهت به کارگیری فناوری های نوین، عدم وجود تجربه کاری در واحدهای تولیدی، نبود تجربه ایجاد کسب و کار جدید، عدم به کارگیری نیروی ماهر و باتجربه در فرایند تولید محصول، عدم وجود نیروی انسانی ماهر و باسواد، عدم تمایل به کار کردن با اعضای خانواده، نبود تجربه و مهارت روستاییان در کسب و کار گردشگری، عدم علاقه مندی اهالی به ایجاد کسب و کار گردشگری) می گردد.

چالش عدم ریسک‌پذیری

چالش عدم ریسک‌پذیری شامل مفاهیم (ترس از شکست کارآفرینی، نبود پشتوانه مالی قوی، نبود انگیزه جهت پیشرفت شغلی، بالا بودن میزان مسئولیت‌پذیری، عدم اطمینان از بازگشت سرمایه) می‌گردد. بر اساس تحقیقاتی که انجام گرفت، مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند اهالی روستاها قبول خطرات و اتفاقاتی که در طی جریان سرمایه‌گذاری و شروع یک کار جدید ممکن است به وجود آید را کمتر تحمل می‌کنند، جوانان و افراد بومی در منطقه گردشگری روستایی از انگیزه کافی جهت ایجاد کسب‌وکار و شغل جدید برخوردار نمی‌باشند و بسیاری از آن‌ها از راه‌اندازی شغل جدید واهمه دارند از جمله دلایلی که برای این ترس بیان نمودند نبودن سرمایه، احتمال شکست خوردن در کار، عدم وجود تخصص و تجربه، عدم وجود تسهیلات و آموزش‌دهنده برای کارآفرینی. با توجه به اهمیت عوامل زیرساختی در توسعه گردشگری روستایی، بایستی با تشویق سرمایه‌داران روستایی در این زمینه همکاری و مشارکت لازم به عمل آید و سعی شود حمایت‌های مالی و فنی، اجرا و نظارت پروژه‌ها بر عهده روستاییان گذاشته شود.

چالش فضای اقتصادی نامناسب کسب‌وکار

شاخص فضای اقتصادی کسب‌وکار شامل مفاهیم (عدم استفاده از نهاده‌های جدید و شیوه‌های نوین تولیدی، عدم اطمینان از بازگشت سرمایه، عدم تمایل سرمایه‌گذاری در بین مردم روستا، عدم سوددهی فعالیت‌های مرتبط با گردشگری، عدم ثبات و امنیت شغلی، عدم افزایش سطح درآمد، عدم زمینه برای پس‌انداز، عدم تنوع بخشیدن به اقتصاد محلی، عدم استقبال از ابتکار و پیشگام بودن، نبود آمادگی برای مواجهه شدن با چالش‌ها و سختی‌ها، عدم توجه به استفاده از تکنولوژی و روش‌های جدید، نبود توانایی مقابله با خطرات غیرمترقبه در فعالیت‌ها، عدم آمادگی برای پذیرش نظرات متضاد، عدم دسترسی به اعتبارات مالی، عدم اعطای اعتبارات مالی مناسب از نظر نرخ سود، نبود قوانین و مقررات مناسب اقتصادی، عدم دریافت اعتبارات سرمایه‌ای، وجود ضوابط و مقررات سخت و زیاد برای دریافت تسهیلات بانکی، وجود مالیات و قوانین دولتی محدودکننده، عدم به‌کارگیری مکانیزاسیون در فرایند تولید محصول، نبود مشوق‌های اقتصادی از قبیل بخشش دیرکرد تسهیلات از سوی بانک، وجود دلالان و واسطه‌گران محصولات کشاورزی و صنایع دستی، نبود حمایت از سوی

تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی... حجاریان | ۱۳۷

نهادهای مسئول و متولیان بخش کشاورزی، عدم استقبال مدیران بانک‌ها از ایده‌های نو، نبود زیرساخت‌های فیزیکی مناسب در روستا، عدم استقبال از ایده‌های نوین شغلی، عدم رضایت از میزان وام‌های دریافتی از بانک‌ها، نبود زیرساخت‌های نوین (دفتر ICT)، نبود تجهیزات مدرن مکانیزاسیون در روستا، عدم توزیع مناسب منابع و خدمات، نبود بازارچه‌های فروش محصولات، نبود صندوق روستایی و تعاونی محلی) می‌گردد.

چالش ضعف دانش فنی فضای کسب‌وکار

شاخص دانش فنی فضای کسب‌وکار شامل مفاهیم (نبود کلاس‌های آموزشی بازاریابی، عدم حضور مروجان جهت آموزش درزمینه کارآفرینی، عدم آموزش افراد در خصوص راه‌اندازی کسب‌وکار گردشگری، نبود تشکلهای و اتحادیه‌ها در حوزه‌های مختلف کسب‌وکار، عدم آشنایی به اصول و مقررات ثبت شرکت‌ها و بنگاه‌های اقتصادی، عدم نظارت و کنترل دولت بر فعالیت بنگاه‌ها، عدم دسترسی به خدمات فنی مناسب، عدم بررسی سطح دانش فنی توسط بانک در هنگام اعطای اعتبارات، عدم بررسی سطح مدیریت تولید توسط بانک در هنگام اعطای اعتبارات) می‌گردد.

چالش عدم شناخت بازار

چالش عدم شناخت بازار شامل مفاهیم (عدم آشنایی با نیازهای جدید بازار، نبود بازار فروش محصولات تولیدی روستا، نبود بازار فروش کالاهای سنتی روستا) می‌گردد. بازاریابی روستایی به معنای برقراری ارتباط مبادله‌ای بین مناطق شهری و روستایی، بازاریابی نهادهای کشاورزی و محصولات غیر کشاورزی روستایی به کار گرفته می‌شود؛ اما اکنون دارای مفهوم گسترده‌ای می‌باشد که تمامی فعالیت‌های بازاریابی روستا به شهر و بالعکس را در برمی‌گیرد. امروزه بازاریابی روستایی به‌عنوان ابزاری برای توسعه یاد می‌شود. در حقیقت به معنای انتقال تولیدات کشاورزی و صنایع دستی روستایی به شهر و تأمین نهادهای کشاورزی، کالاهای مصرفی و بادوام روستائیان از شهر است. از آنجایی که هر نوع فعالیتی نیازمند بازاریابی است، صنعت گردشگری بخصوص گردشگری روستایی که از محصولات و کالای متنوع محلی، سنتی بهره‌مند است، نقش بازاریابی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

۵- مقوله اجتماعی

مقوله اجتماعی شامل شاخص‌های (عدم آگاهی آموزش، آسیب به جامعه‌ی میزبان، تغییر فرهنگ اصیل روستا، ناهمخوانی فرهنگی، عدم مشارکت، عدم وجود امنیت) می‌گردد.

چالش عدم آگاهی-آموزش

شاخص آگاهی-آموزش شامل مفاهیم (عدم برگزاری روش‌های آموزشی مناسب، عدم برگزاری نشست‌های عمومی در رابطه با منافع گردشگری، عدم برگزاری دوره‌های آموزشی و ترویجی توسط افراد محلی، عدم بهره‌گیری از روش‌های کاربردی آموزش به مدیران، عدم بهره‌گیری از تجارب روستاهای موفق گردشگری، نبود نیروی انسانی متخصص و آموزش دیده، عدم آگاهی مردم محلی از مزایای گردشگری، عدم اطلاع دهیاران و شوراهای از تأثیرات گردشگری) می‌گردد. این اتفاق باید از دوران ابتدایی در مدارس شروع شود و سپس توسط مسئولین فرهنگی همیشه ادامه پیدا کند تا نگرشی منطقی در مردم بومی شکل پذیرد.

چالش آسیب به جامعه‌ی میزبان

چالش آسیب به جامعه‌ی میزبان شامل مفاهیم (عدم احترام به جامعه‌ی میزبان، وجود حس برتری گردشگر نسبت به مردم محلی، عدم تمایل روستاییان به آمدن مسافر، شلوغی و سروصدا در محیط روستا، عدم شناخت گسل‌های اجتماعی و مسائل تنش برانگیز در جامعه‌ی روستایی، تخریب باغات شخصی) می‌گردد. مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند مردمان محلی مردمانی هستند مهمان‌نواز، اما گاهی اوقات گردشگران رفتارهایی از خودشان بروز می‌دهند که اهالی محلی مجبور هستند عکس‌العمل نشان بدهند بسیاری از گردشگران آخر هفته‌های خود را در روستاها باهدف گردشگر سپری می‌کنند و چون این افراد بیشتر از شهرها به روستا سفر می‌کنند، ممکن است استحاله فرهنگ بومی را از طریق ورود سبک‌های جدید و بیرونی به محیط روستا ایجاد کند برخی از گردشگران حس برتری بینی نسبت به مردم روستا داشته است؛ که به تناسب آن ممکن است برخی از ناهنجاری‌هایی که مناسب قامت زندگی روستایی نیست، شکل گیرد. همین امر ممکن است منجر به افزایش جرائم و دعوایی بین گردشگران و روستاییان به‌عنوان میزبان شود. در تبیین این چالش باید گفت علت اصلی به وجود آمدن این تفکر به دلیل عدم آگاهی هر دو طرف رخ می‌دهد و همچنین نبود امکانات

تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی... حجاریان | ۱۳۹

و زیرساخت‌های لازم باعث به وجود آمدن این مشکلات می‌شود در صورتی که باغ‌هایی برای تفریح مکانی برای سکونت برای گردشگران مهیا شود دیگر گردشگر داخلی یا خارجی به باغ شخصی فرد وارد نمی‌شود. بایستی به آموزش و اطلاع‌رسانی به مردم در مورد نحوه برخورد با گردشگر و گردشگری در نواحی روستایی، به منظور جلوگیری از تعارض بین روستاییان و گردشگران در زمینه فرهنگ و آداب و رسوم، مکان‌های خاص و سایر موارد آموزش داده شود.

چالش تغییر فرهنگ اصیل روستا

چالش تغییر فرهنگ اصیل روستا شامل مفاهیم (ساختار و چهره شهری روستا، تغییر فرهنگ روستا، عدم ماندگاری فرهنگ بومی منطقه، عدم ماندگاری فضای آرامش در روستا، عدم احیای فرهنگ و آداب و سنن محلی، تغییر پوشش جوانان روستا، عدم احساس تعلق مکانی میان جوانان روستا) می‌گردد. با توجه به شکنندگی خاص فرهنگ یک جامعه ممکن است توسعه‌ی گردشگری موجب صدمه دیدن اصالت الگوی فرهنگ محلی گردد. به این معنی که ممکن است به مرور زمان روستاییان از زندگی عادی خود فاصله گرفته و سعی کنند خود را با خواسته گردشگران منطبق کنند و هر روزشان را به پاسخگویی به خواسته‌های گردشگران اختصاص دهند که این مورد ممکن است باعث شود شاخص‌های زندگی بومی از زندگی روستاییان حذف شود. البته این یک چالش شیرین است و ما باید شکل و پوشش خاص منطقه را حفظ کنیم و مردم بالباس‌های محلی، غذاهای محلی و فرهنگ خاص خود در کنار مهیا شدن دیگر شرایط می‌توانند در جذب گردشگر موفق ظاهر شوند و این یک دشواری شیرین است و باید به مردم این آگاهی داده شود که فرهنگ اصیل آنان با ارزش و خاص است.

چالش ناهمخوانی فرهنگی

چالش ناهمخوانی فرهنگی شامل مفاهیم (نگرش منفی برخی افراد محلی به گردشگران، واکنش جامعه‌ی میزبان نسبت به نوع پوشش گردشگران، واکنش سریع جامعه‌ی میزبان نسبت به ورود افراد غریبه به روستا، نبود فرهنگ گردشگر پذیری در روستا، الگو برداری از رفتار گردشگران، پوشش نامناسب برخی از گردشگران، عدم برقراری روابط مطلوب با گردشگران) می‌گردد. این ناهم‌خوانی امری طبیعی است و معمولاً در هر جایی رخ می‌دهد که معمولاً با وجود یک راهنمای سفر برای گردشگران آنان به‌طور منطقی‌تر با مردم بومی

آشنا شده و مردم بومی نیز با افزایش گردشگر با کثرت فرهنگ‌ها مواجهه شده و ناهمخوانی فرهنگی را امری طبیعی خواهند دانست.

چالش عدم مشارکت

شاخص مشارکت شامل مفاهیم (عدم تعامل سازمان گردشگری با مردم، عدم توجه سازمان‌های حوزه‌ی گردشگری به نظرات و دیدگاه‌های مردم محلی، مطلوب نبودن وضعیت مشارکت زنان در فعالیتهای اقتصادی و صنایع دستی، عدم مشارکت محلی برای جذب گردشگر، نبود نهادهای مردمی و غیردولتی در روستا، عقاید متعصبانه و محدودکننده، مشارکت فعال دهیار و شوراهای، عدم همکاری مردم محلی جهت پیشبرد اهداف توسعه روستا، عدم همکاری مسئولین روستا اعم از دهیار و شوراها، نبود اعتماد میان کشاورزان و فارغ‌التحصیلان جهت انجام کار گروهی، نبود زمینه‌های فعالیت زنان و دختران روستایی، عدم احساس تعلق مکانی میان جوانان روستا، نبود روحیه کار گروهی در میان روستائیان، عدم عضویت در نهادهای اجتماعی، عدم علاقه‌مندی جهت فعالیت در بخش کشاورزی، عدم اعتماد به آشنایان و دوستان جهت انجام کار گروهی) می‌گردد.

توسعه گردشگری بی‌تردید با نگرشی همه‌جانبه که نقش ویژه‌ای در بهره‌برداری مناسب، اصولی و پایدار دارد بدون توجه به نقش کلیده ذینفعان و مشارکت آنان در سطوح مختلف از تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی تا اجرا و نظارت بر اجرای طرح‌ها بی‌فایده خواهد بود و اثربخشی آن در تقابل با سایر فعالیت‌ها محو خواهد شد.

چالش عدم وجود امنیت

چالش عدم امنیت شامل مفاهیم (سرقت اموال گردشگران، عدم احساس امنیت در منطقه گردشگری، عدم اطمینان از وجود فضای امن در روستا، وجود درگیری میان مردم محلی و گردشگران، عدم استقرار پلیس گردشگری در تمام اماکن گردشگری، اخلال در آرامش و امنیت منطقه از سوی گردشگران، تردد راحت افراد غریبه در منطقه گردشگری) می‌گردد. صاحب‌نظران معتقدند مفاهیم امنیت و احساس امنیت متفاوت‌اند. ممکن است در جامعه‌ای امنیت باشد ولی این امنیت احساس نشود؛ بنابراین، لازم است بدانیم که آیا گردشگران در کشورمان امنیت دارند و به همراه آن آیا احساس امنیت می‌کنند و اصولاً در صورت وجود عدم امنیت و یا احساس عدم امنیت، چه عواملی در آن مؤثر هستند. از نتایج مثبت یک سفر

تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی... حجاریان | ۱۴۱

آن است که گردشگر متوجه می‌شود چقدر از نگرانی‌ها و ترس‌هایش قابل اعتنا و چه مقدار تحت تأثیر تبلیغات و پیش‌فرض‌های ذهنی خود او قرار دارد. تجربه متصدیان صنعت گردشگری در ایران حاکی است بیشتر گردشگرانی که به ایران سفر می‌کنند، در ابتدای ورود احساس عدم امنیت دارند ولی در انتهای سفر، ایران را امن تلقی می‌کنند.

۶- مقوله کیفیت محیط‌زیست

مقوله کیفیت محیط‌زیست شامل شاخص‌های (بهداشت محیط، رفتار مسئولان زیست‌محیطی، ارزش درک شده و وفاداری به مقصد، تخریب محیط‌زیست) می‌گردد.

چالش ضعف بهداشت محیط

چالش ضعف بهداشت محیط شامل مفاهیم (نبود سیستم جمع‌آوری زباله، نبود سطل زباله در روستا، پراکندگی بوی تعفن ناشی از فضولات حیوانی، جمع شدن زباله و عدم دفع بهداشتی مناسب آن) می‌گردد. اثرات زیست‌محیطی گردشگری روستایی دارای آثار سوء محلی در ابعاد گسترده‌تر می‌باشد، زیرا به صورت مکرر اتفاق می‌افتد که در اکثر موارد اثرات آن بر محیط مورد ارزیابی قرار نمی‌گیرد. مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند که ورود هر چه بیشتر گردشگران موجب تخریب محیط روستایی می‌شود. گردشگران با دفع ناقص زباله و از بین بردن منابعی مانند درختان باعث آلودگی محیط و فشار بر محیط روستایی می‌شوند. همچنین در روستا سیستم جمع‌آوری زباله و سطل زباله‌ای وجود ندارد و یا بسیار اندک است که در فصول پربازدید از منطقه سبب ایجاد چهره نامناسب برای روستا می‌گردد.

چالش عدم رفتار مسئولان زیست‌محیطی

چالش عدم رفتار مسئولان زیست‌محیطی شامل مفاهیم (عدم تمایل به پاک‌سازی محیط، عدم تمایل به مشارکت مالی برای تأمین امکانات به منظور حفظ محیط، نبود نگرش زیست‌محیطی، عدم حمایت از سیاست‌های نظارتی، عدم تلاش در مسیر کمک به حفظ محیط، عدم واکنش در برابر بی‌توجهی به محیط، تمایل به گزارش‌های آلودگی، نبود آگاهی از ارزش حفظ محیط‌زیست) می‌گردد. الگوهای رفتاری انسان‌ها مهم‌ترین عامل ایجادکننده پایداری و یا ناپایداری زیست‌محیطی در جوامع هستند. مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند در روستاها امکانات اولیه برای پاک‌سازی محیط وجود ندارد مردم دیدگاهشان این

است که درآمد حاصل از گردشگری به جیب دولت می‌رود اما وقتی حرف از حمایت مالی برای تأمین امکانات به منظور حفظ محیط می‌شود کنار می‌کشند، در صورت عدم وجود امکانات زیرساختی حتی اگر مردم نیز تمایل به جمع‌آوری زباله از روی زمین داشته باشند اما اگر ظرفی برای جمع‌آوری زباله یا محلی برای دفن زباله نباشد ریختن زباله بر روی زمین راحت‌تر از پیدا کردن ظرفی برای ریختن زباله است (به‌عنوان مثال: وجود سطل‌های زباله). با این مشکلات نگرش مردم نسبت به زیست‌محیطی کم می‌شود و در نتیجه هیچ‌گونه تلاشی در مسیر کمک به حفظ محیط نمی‌شود. متأسفانه این اتفاق خود در روستاهای این منطقه بکر از لحاظ طبیعت و گونه‌های گیاهی و حیوانات متنوع اهلی و وحشی بهره‌می‌برد با بی‌مهری مسئولین مواجه بوده است که در جذب گردشگر امری منفی محسوب می‌شود و باید مردم، گردشگر و مسئولین اول‌ازهمه موارد به فکر طبیعت باشند.

چالش ارزش درک شده

چالش ارزش درک شده شامل مفاهیم (عدم بررسی کیفیت تجربه سفر، نبود حس هیجانی سفر، عدم درک ارزش سفر به مناطق روستایی، عدم رضایت گردشگران از کیفیت آب‌وهوای منطقه، عدم درک تجربیات مثبت سفر) می‌گردد. سالیانه گردشگران زیادی به علت وجود میراث طبیعی و تاریخی - فرهنگی در جهان، مکان‌های روستایی را به‌عنوان مقصدهای گردشگری و گذران اوقات فراغت انتخاب می‌کنند که کشورمان ایران نیز مستثنا از این امر نیست. کیفیت ادراک‌شده از محیط و تصویر ذهنی از مقصد گردشگری روستایی، در انتخاب و عدم انتخاب مقصد در گردشگران نقش بسزایی دارد. مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند اکثر گردشگرانی از روستا دیدن می‌کنند از کیفیت دسترسی‌ها و بهداشت محیط روستا و همچنین از کیفیت زیرساخت‌های خدماتی ناراضی بودند و رابطه صمیمی بین افراد بومی و گردشگر دیده نمی‌شود. در نتیجه‌ی این عوامل، ذهنیت منفی در گردشگر ایجاد می‌شود و باعث می‌شود ارزش محیط گردشگری درک نشود.

چالش عدم وفاداری به مقصد

چالش وفاداری به مقصد شامل مفاهیم (عدم تمایل به بازدید دوباره از منطقه، عدم توصیه و معرفی منطقه برای دوستان و دیگران، عدم انتقال تجربیات مثبت خود به دیگران، عدم احساس خوشایند از سفر، عدم سفر مجدد به این مناطق) می‌گردد. یکی از پیش‌شرط‌های اصلی ایجاد

تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی... حجاریان | ۱۴۳

و تقویت وفاداری در گردشگران آن است که مقصد گردشگری متناسب با ویژگی‌ها و خواسته‌های گردشگری باشد تا بتواند نیازهای آن‌ها را تأمین نماید. لذا ارائه اطلاعات صحیح به گردشگران از طریق رسانه‌های مناسب از جمله استفاده از فضای مجازی برای ارتباط توصیه‌ای آنلاین از اهمیت بالایی برخوردار است. مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند که به دلیل تجربیات تلخی که گاهی اوقات در مکان گردشگری رخ داده است، باعث شده تا گردشگران در آن مکان احساس خوشایند نکنند و در نتیجه تمایلی به بازدید دوباره از منطقه را نداشته باشند و تصویر تلخی در ذهنشان بماند، نخستین سفر به یک مقصد گردشگری به معنی موفقیت آن مقصد گردشگری نیست بلکه تکرار سفر به مقاصد گردشگری و معرفی و تبلیغ آن نزد گردشگران بالقوه است که می‌تواند موفقیت آن مقصد گردشگری را در بلندمدت رقم بزند. از این رو وفاداری به مقاصد گردشگری و عوامل مؤثر بر آن نقش بسزایی در موفقیت بلندمدت آن ایفا می‌شود لذا باید تلاش شود وفاداری به مقصد گردشگری و عواملی که این وفاداری را ایجاد می‌کند شناسایی و تقویت شود.

چالش تخریب محیط‌زیست

چالش تخریب محیط‌زیست شامل مفاهیم (تخریب زیبایی‌های طبیعی، تخریب مراتع و زیست‌گاه‌های حیات وحش، تبدیل زمین‌های کشاورزی به مراکز تفریحی - خدماتی، تغییر کاربری اراضی، عدم احیا و حفاظت از مراتع و حمایت از دامداری، بروز رفتارهای نامناسب با محیط، کشتار حیوانات بر اثر شکار بی‌رویه توسط گردشگران، آتش زدن مراتع، بی‌توجهی به رعایت پاکیزگی محیط، آلودگی چشمه‌ها و رودخانه‌ها، شکستن درختان و اُتراق در باغات روستا، آلودگی خاک، تخریب زمین‌های کشاورزی و مزارع، تخریب مراتع برای توسعه زیرساخت‌ها) می‌باشد. مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند با ورود بیشتر گردشگران در فصول مختلف سال مانند عید نوروز متأسفانه عده زیادی از کسانی که به طبیعت می‌روند محیط‌زیست را آلوده می‌کنند در حالی که طبیعت دوستان و گردشگرانی که به طبیعت علاقه‌مند هستند سعی می‌کنند از ریختن زباله و آلوده کردن محیط‌زیست اجتناب و حتی از بردن خودرو در مناطقی که عبور و مرور خودروها در آن آلودگی صوتی ایجاد می‌کند اجتناب کنند. شکستن شاخه درختان، کشتار حیوانات بر اثر شکار بی‌رویه توسط گردشگران و اُتراق گردشگران در باغات، افروختن آتش و ریختن قوطی‌های کنسرو، ظروف یک‌بار مصرف، نایلون و پلاستیک از جمله مواردی است که بعضی از گردشگران غیرحرفه‌ای رعایت نمی‌کنند این روزها تخریب

جنگل‌ها، آتش‌سوزی، رهاسازی زباله‌ها در طبیعت و ... توسط گردشگران، به اصلی‌ترین نگرانی بومیان تبدیل شده و باعث موضع‌گیری منفی اهالی در برابر گردشگری شده است.

۷- مقوله کالبدی

مقوله کالبدی شامل شاخص‌های (چالش تخریب بافت روستا و مسائل محیطی) می‌گردد.

چالش تخریب بافت روستا

چالش تخریب بافت روستا شامل مفاهیم (اجرای طرح‌های نامناسب و ناموزون، عدم حفظ معماری سنتی و بافت تاریخی روستا، عدم توجه به آراستگی و زیبایی معابر، نبود جدول‌کشی و بهسازی معابر، عدم ساماندهی ورودی روستا (میدان و ...)، ساخت‌وساز بدون برنامه، تغییر نمای ظاهری روستا، ایجاد دوگانگی در ساختار کالبدی روستا، استفاده از طرح‌ها و نقشه‌های متعدد، ناهمگونی در بافت قدیمی و جدید روستا، ساخت‌وسازهای بی‌رویه و غیراصولی در محل‌های نامناسب، تخریب به بهانه مقاوم‌سازی، افزایش روند ساخت‌وساز ویلایی و متفرق شدن روستا) می‌گردد.

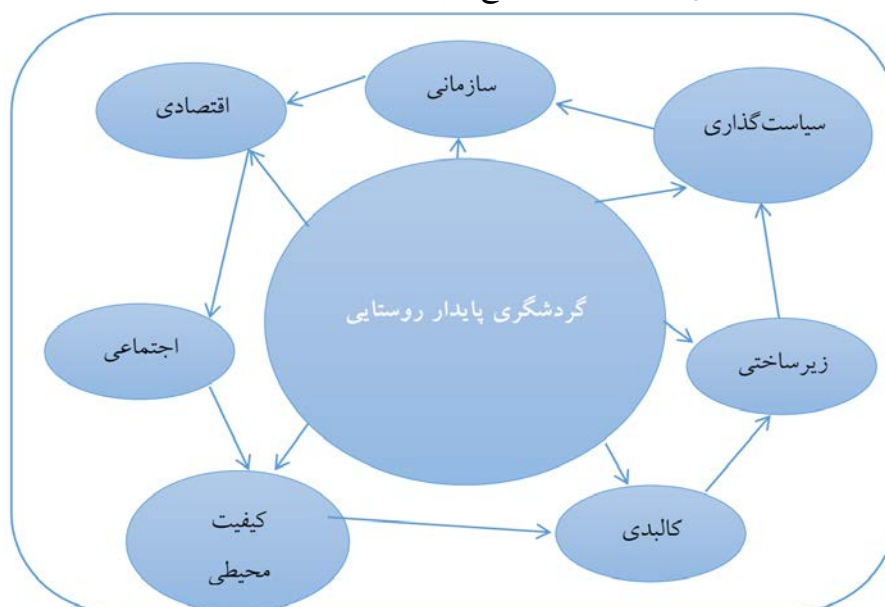
توسعه گردشگری بدون برنامه‌ریزی مدون و صحیح در نواحی حساس و شکننده روستایی می‌تواند آثار کالبدی متعددی را بر ساختار و پیکره روستا تحمیل کند، امروزه با توجه به گسترش ارتباطات و وسایل حمل‌ونقل، دگرگونی‌های دامنه‌داری در کاربرد انواع مواد و مصالح ساختمانی پدید آمده است. مصاحبه با شوراها و افراد محلی این مطلب را اثبات می‌کند، آن‌ها معتقد بودند که با ایجاد شبکه راه‌ها، دسترسی بیشتری به نقاط شهری به وجود آمده و ارتباطات نسبتاً وسیع‌تر شد، همچنین ورود شهرنشینان به روستاهای این منطقه و ایجاد خانه‌های دوم توسط آنان، سبب کاربرد مصالح شهری شد. بدین ترتیب، نحوه ساختمان‌سازی و نیز کاربرد مواد و مصالح ساختمانی جدید جایگزین الگوها و مواد و مصالح سنتی در ساختمان خانه‌های روستایی شد. تقلید از الگوهای شهری خانه‌سازی و بهره‌گیری از مصالح ساختمانی غیربومی در ساخت خانه‌ها، چهره‌ی دوگانه به چهره‌ی ظاهری روستا داده است. همچنین اظهار داشتند با افزایش توسعه گردشگری، معمولاً قیمت زمین افزایش پیدا می‌کند و به تغییر کاربری از اراضی کشاورزی به زیرساخت‌های گردشگری و مجتمع تفریحی منجر شود.

شاخص مسائل محیطی

شاخص مسائل محیطی شامل مفاهیم (شیب زیاد اراضی به دلیل کوهستانی بودن و هزینه‌بر بودن اجرای طرح، دخل و تصرف به منابع طبیعی، منفعت‌طلبی و تخریب محیط، تغییر کاربری اراضی، آسیب رساندن به مناظر روستایی، افزایش هزینه استفاده از توسعه زیرساخت‌های فیزیکی، بی‌توجهی در اجرای طرح‌ها به توپوگرافی) می‌گردد. مصاحبه‌شوندگان اظهار داشتند در روستاهای گردشگری دولت با طرح‌های غلط ایجاد ساخت‌وسازهای بی‌رویه می‌کند که باعث تغییر در کاربری اراضی می‌شود و محیط طبیعی روستا به هم می‌ریزد، همین‌طور گردشگران آداب و فرهنگ محیط‌زیست را مراعات نمی‌کنند و به علت داشتن پول در مناطق بکر و طبیعی از جمله در مناطق کوهستانی و یا در مناطق جنگلی جهت رفاه و راحتی خود به تخریب محیط‌زیست می‌پردازند (مثلاً ریختن زباله‌های خود در طبیعت و آتش درست کردن در زیر درختان).

درنهایت با شناسایی و کشف مضامین سازمان دهنده و پایه‌ای و در یافتن روابط بین موضوعات اصلی، نمودار تشریح ویژگی‌ها و عوامل مؤثر جهت تبیین موانع و چالش‌های پیش روی گردشگری روستایی را به شکل زیر می‌توان ترسیم کرد:

شکل (۱) مدل مفهومی موانع و چالش‌های توسعه گردشگری پایدار

نتیجه گیری

امروزه برخورداری جوامع روستایی از سطح قبل قبولی از گردشگری پایدار، یکی از مؤلفه‌های کلیدی توسعه پایدار روستایی است که متضمن مشارکت و حضور فعال سایر خانوارها در تمامی عرصه‌های روستایی است و بالعکس، ضعف گردشگری پایدار در میان خانوارهای روستایی به شیوه‌های مختلفی فضای روستا را به سمت ناپایداری سوق می‌دهد. از این رو ارتقای سطح گردشگری پایدار به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان مبدل شده است. لذا هدف تحقیق حاضر شناسایی و تبیین چالش‌ها و موانع توسعه گردشگری پایدار می‌باشد. این تحقیق با استفاده از روش تحلیل مضمون و استفاده از نظرات ۲۰ متخصص و خبره که دارای تجربه کافی در این زمینه هستند تهیه گردید. در مجموع بر مبنای ۱۸۲ کد باز به دست آمده بر مبنای تحلیل مضمونی داده‌ها، ۲۹ مفهوم پایه‌ای شناسایی شد که اساس مدل پژوهش را تشکیل می‌دهند. این مفاهیم در هفت دسته شامل: سیاست‌گذاری، زیرساخت، سازمانی، اقتصادی، اجتماعی، کیفیت محیط، کالبدی به عنوان مضامین سازمان دهنده موضوع پژوهش تقسیم‌بندی شدند.

در این پژوهش با توجه به مضامین استخراج شده می‌توان گفت که مقوله توسعه گردشگری پایدار مفهومی است که می‌تواند سایر مقوله را پوشش دهد و نیز جنبه تحلیل داشته باشد. مصاحبه‌شوندگان اذعان داشتند که اگر در توسعه گردشگری پایدار موانع سیاست‌گذاری برطرف شود، برنامه‌ریزی‌ها و پروژه‌ها و فعالیت‌های اجرایی و... نتایج موفقیت‌آمیزی به دنبال داشته و اثرات مثبت آن نمود پیدا می‌کند. در روستا مردمی که زندگی می‌کنند که از منابع آن استفاده کرده و زندگی و شیوه‌های معیشتی آن‌ها بر اساس واقعیات و موجودیت‌های محل می‌باشد. لذا در نظر گرفتن تمام جوانب مؤثر در گردشگری پایدار به خصوص مدیریت و بازاریابی و مشارکت جوامع محلی اجتناب‌ناپذیر است. از رو پدیده توسعه گردشگری پایدار به عنوان عامل اساسی و هسته مرکزی در الگوی تحلیل مضمون در نظر گرفته می‌شود. نکته دیگری نیز که باید به آن توجه شود این است که توسعه گردشگری پایدار یک فرایند چند ذینفعی است که تمام افراد ذینفع را شامل می‌شود. کلیه ذینفعان باید در جهت شناسایی مشکلات و منابع مورد توجه در توسعه و اجرای طرح‌های مربوط به آن با راهبردهایی که پایداری اجتماعی و اقتصادی را به همراه داشته باشد مشارکت داشته باشند. با توسعه گردشگری پایدار می‌توان شاهد پیامدهای آن از جمله «کاهش

تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی... حجاریان | ۱۴۷

مهاجرت مردم محلی به شهر»، «توانمندسازی مردم محلی»، «کاهش آسیب‌های اجتماعی»، «افزایش سطح مشارکت و احساس مسئولیت‌پذیری و حس تعاون در بین اهالی»، «بهبود وضعیت آموزشی»، «بهبود ساختار جمعیتی»، «کاهش وابستگی مردم محلی به اعتبارات و تسهیلات و کمک‌های دولتی مانند یارانه»، «ارتقا زیربنای صنعت توریسم و گردشگری»، «رشد و توسعه روستا»، «بهبود معیشت مردم محلی»، «افزایش کیفیت تولیدات»، «ارتقای رفاه اقتصادی» و «حرکت در مسیر توسعه پایدار» بود.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Fatemeh Kazemiyeh <http://orcid.org/%200000-0003-4487-3586>

منابع

- احمدی، منیژه، عباسی، فریبا. (۱۴۰۰). واکاوی موانع اقتصادی توسعه گردشگری در نواحی روستایی با استفاده از نظریه بنیانی مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان زنجان. گردشگری و توسعه، ۱۰(۲)، ۲۷۷-۲۹۶. Doi: ۱۰.۲۲۰۳۴.۲۰۲۰.۲۰۵۸۷۴.۱۸۵۹/jtd.
- رضایی، پژمان. (۱۳۹۷). ارزیابی میزان پایداری گردشگری روستایی: مطالعه موردی دهستان هوره، استان چهارمحال و بختیاری. روستا و توسعه، ۲۱(۴)، صص ۱۳۵-۱۵۹.
- رحیمیان، مهدی، سرلک، مهدی، غلامرضایی، سعید. (۱۴۰۰). عوامل بازدارنده توسعه طبیعت‌گردی در آبشار آب سفید الیگودرز. گردشگری و توسعه، ۲(۲). Doi: ۱۰.۲۲۰۳۴.۲۰۲۱.۳۰۰۵۵۵.۲۴۲۲/jtd.
- ریاحی، وحید. (۱۳۹۵). تحلیل و ارزیابی شاخص‌های پایداری گردشگری روستایی با استفاده از روش‌های تحلیل تصمیم‌گیری چند معیاره مطالعه موردی: روستاهای شهرستان طالقان. گردشگری و توسعه ۱۵(۱). ۱۴۸-۱۶۱.
- عینالی، جمشید، فراهانی، حسین، چراغی، مهدی، عباسی، فریبا. (۱۳۹۷). ارزیابی نقش گردشگری روستایی در توسعه پایدار اجتماعات محلی (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری- استان زنجان). گردشگری و توسعه، ۷(۲)، ۱۷۱-۱۹۳.

عینالی، جمشید. قاسملو، حسن. (۱۴۰۰). نقش گردشگری خلاق در توسعه پایدار مناطق روستایی (مطالعه موردی روستاهای تاریخی- فرهنگی شمال غرب کشور)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال هشتم شماره ۲ (پیاپی ۲۵، بهار ۱۳۹۸)، صص ۱۹-۳۹.

قاسمی زاد، علی‌رضا، دهقان فر، سکینه. (۱۳۹۶). شناسایی مشکلات توسعه صنعت گردشگری استان ساحلی بوشهر و ارائه راهکارهای مناسب، گردشگری و توسعه، ۶(۱)، ۱۷۸-۱۹۴.

Doi: ۲۰۲۰, ۱۱۰۴۰۱/jtd. ۱۰, ۲۲۰۳۴

صحنه، بهمن و مهدی خداداد (۱۳۹۳)، بررسی راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل *SWOT* مطالعه موردی: دهستان فیروز جاہ- شهرستان بابل، دومین همایش ملی پژوهش‌های کاربردی در جغرافیا و گردشگری.

کرمی دهکردی، مهدی، کلانتری، خلیل. (۱۳۹۰). شناسایی مشکلات گردشگری روستایی استان چهارمحال و بختیاری با استفاده از تکنیک توری بنیانی. پژوهش‌های روستایی، ۲(۷)، صص ۱-۳۰. میرکتولی، جعفر و راضیه مصدق (۱۳۸۹)، بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در رونق صنایع دستی دهستان استرآباد جنوبی. شهرستان گرگان، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، دوره ۲، شماره ۷، صص ۱۳۵-۱۵۴.

References

- Amaro, S., & Duarte, P. (2016). Modelling formative second order constructs in PLS. In European Conference on Research Methodology for Business and Management Studies (pp. 19-27). Academic Conferences International Limited.
- Ashley, Caroline (2010). The Impacts of Tourism on Rural Livelihoods: Namibia's Experience, Overseas Development Institute, Portland House, and Stag Place, London. SW1E 5DP.
- Buttel, F. H. Larson, O. F. & Gillespie, G. W. (1990). The sociology of agriculture. New York: Greenwood Press
- Berglund K, Gaddefors J, Lindgren M (2016) Provoking identities: entrepreneurship and emerging identity positions in rural development. *Entrep Reg Dev* 28(1-2):76-96
- Brooks, D.J., (2010). What is security: Definition through knowledge categorization? *Secur. J.* 2010, 23, pp: 225-239.
- Cambridge Dictionary (2021). Meaning of security in English, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/security?q=security>.

- Chambers, R. Pacey, A. & Thrupp, L. A. (1989). *Farmer first*. London: Intermediate- Technology.
- Cho, Y., Jeong H., Choi, A., Sun, M., (2019). Design of a Connected Security Lighting System for Pedestrian Safety in Smart Cities, *Sustainability*, 11, 1308, PP: 1-11
- Cochrane, W. W. (1979). *The development of American agriculture*. Minneapolis University of Minnesota Press.
- Ellis, F. 2010, *Rural livelihoods and diversity in developing countries*, Oxford University Press, Oxford.
- Engerer, H., (2009). *Security Economics: Definition and Capacity; Economics of Security Working Paper 5; Economics of Security: Berlin, Germany, 2009*
- George, D., & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference* (۴th Ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Gkartzios, M. & Lowe, P. (2019). Revisiting neo-endogenous rural development. In
- Lowe, P. (2010). Enacting rural sociology: Or what are the creativity claims of the engaged sciences? *Sociologia Ruralis*, 50(3), pp: 311-330
- Hulland, J. (1999). Use of partial least squares (PLS) in strategic management research: A review of four recent studies. *Strategic Management Journal*, 20(2), pp: 195-204
- Marini, M. & Mooney, P. H. (2006). Rural economies. In P. Cloke, T. Marsden, & P. H. Mooney (Eds.), *Handbook of rural studies* (pp. 91-103). London: Sage
- Ray, C. (2010). *Culture economies*. Newcastle: CRE Press.
- Scheyvens, R. (2007). Exploring the Tourism- Poverty Nexus. *Current Issues in Tourism*, 10, (2&3), pp: 231-254
- Wang, Jia, Huang, Xijia, Gong, Zhiqiang, Cao, Kaiying, (2020). Dynamic assessment of tourism carrying capacity and its impacts on tourism economic growth in urban tourism destinations in China, *Journal of Destination Marketing & Management* 15, pp: 100-383
- World Bank. (2008). *World development report 2008: Agriculture for development*. Washington, DC: World Bank Azarbaijan Sharghi Governorate, 1397
- Winning, Badri and Dariush Nemati (1397). "Creative tourism"; A Road to Development, the first national conference on tourism and nature in Iran . [In Persian]

- Papuzan, Abdul Hamid; Ghobadi, Parasto; Zarafshani, Kiomars and Shahpar Groundi (1389). "Problems and Limitations of Rural Tourism Using the Basic Theory (Harir Village, Kermanshah Province)", *Quarterly Journal of Rural Research*, Volume 1, Number 3, Fall 2010, pp. 25-52. [In Persian]
- Dehshiri, Mohammad Reza (1394). Evaluation of effective factors on the development of religious tourism in Iran, *Tourism planning and development*, Volume 4, 12, 72-72. [In Persian]
- Rahimi, Mohammad and Fatemeh Pazand (2015). "Creative Urban Tourism Model in Iran Using Hierarchical Analytical Model", *Scientific Quarterly, Innovation and Creativity Research in Humanities*, Volume 6, Number 3, Winter 1995, pp. 97-124(In Persian)
- Salehifard, Mohammad (1390). "Rural tourism theoretical foundations and structural plans", Marandiz Publications. Mashhad.
- Scene, Bahman and Mehdi Khodadad (1393). "Study of Rural Tourism Development Strategies Using the SWOT Model Case Study: Firoozjah District - Babol City". The Second National Conference on Applied Research in Geography and Tourism . [In Persian]
- Einali, Jamshid and Hassan Ghassemlou (1398). The Role of Creative Tourism in Sustainable Development of Rural Areas (*Case Study of Historical-Cultural Villages in the Northwest of the Country*), *Journal of Rural Research and Planning*, Year 8, Issue 2 (25th, Spring 2009), pp. 19-39. [In Persian]
- Gholamrezaei, Saeed, Zeinali, Maryam Naseri, Alireza and Sehila Nouraei (1391). "Nomadic tourism is an entrepreneurial opportunity in the country's tourism industry", presented at the Second National Conference on Economic Development Strategies with a focus on regional planning - pp. 12-21. [In Persian]
- Fazelnia, Gharib and Saleh Hedayati, (1389). "Appropriate Strategies for Tourism Development in Zarivar Lake, *Journal of Geography and Development*, 19, 145-170. [In Persian]
- Faraji Rad, Alireza and Somayeh Aghajani (2009). "A New Analysis of Tourism and its Newest Classification", *Geographical Quarterly of the Land, Scientific Research*, Year 6, Issue 23, Fall 2009, 61-72. [In Persian]
- Faraji, Hassan Ali; Obedient Langroudi Seyed Hassan; Yadollahi, Jahangir and Hossein Karimzadeh (1393). Identification and spatial analysis of suitable contexts for entrepreneurial opportunities in rural tourism Tourism: A case study of rural areas of Varzeqan city, *Quarterly Journal of Geographical Space*, Fourteenth Year, No. 45, Spring 2014, pp. 17-44. [In Persian]

تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی... حجاریان | ۱۵۱

- Ghanbari, Yusuf; Rahimi, Raziieh and Hamid Barghi. (1400). Village Hosting Model in Creative Tourism: Tourism Target Villages of Isfahan Province. *Scientific Journal of Geography and Planning*. 25 (75), pp. 193-205. [In Persian]
- Mohammadpour Zarandi, Hossein; Hassani, Ali and Nasser Aminian, (2015). "Effective factors of urban brand and their prioritization from the perspective of international tourists (Case study: Milad Tower, Tehran), *Quarterly Journal of Urban Economics and Management*, Volume 4, Number 14, pp. 135-115. [In Persian]
- Lotfi, Haidar; Yousefi Baseri, Ali Mohammad and Reza Mousavi (1390). "Nomads, Development and Tourism", Tehran: Geographical Organization of the Armed Forces . [In Persian]
- Mahdian, Masoumeh and Mehdi Taghvaei (1400). "Spatial distribution analysis of the dimensions of creative tourism pragmatics (case study of cities in Golestan province)", *Scientific Journal of Geography and Planning* . [In Persian]
- Mirkatoli, Jafar and Razia Mossadegh (1389). "Study of rural tourism situation and its role in the prosperity of handicrafts in South Astarabad rural district, Gorgan city", *urban and regional studies and researches*, Volume 2, No. 4-5, No. 7, No. 4-5. [In Persian]

استناد به این مقاله: حجاریان، احمد، (۱۴۰۱)، تحلیل مضامین موثر بر گردشگری پایدار روستایی مناطق روستایی استان اصفهان. مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۷(۵۹)، ۱۱۵-۱۵۱. Doi: 10.22054/tms.2022.68582.2730

Tourism Management Studies (TMS) is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.